

1940 Üheksateistkümmes aastakäik Nr. 3—4

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Joh. V. Veski

Peatoimetaja

J. Mägiste

V. Niilus

Toimetussekreter

A. Kask

Tartu 1940

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. A. Raun, Prof. Julius Mark 50-aastane	69
2. M. Toomse, Kirde-Eesti rannikumurrete <i>ks</i> -ühendist	78
3. P. Ariste, Saksa laensõnadest 16. s. eesti kirjakeeles	108
4. P. Nurmekund, Lisamärkmeid sõnast <i>amē eL</i> ja Alutaguse murdeis	113
5. G. Ränk, Magamislaut	119
6. Kirjanduse ülevaade:	
F. Oinas, <i>Béla Kálmán</i> , Obi-ugor állatnevek	127
7. Mitmesugust:	
V. Tauli, Kirjutise „Mõtteavaldusi“ puhul	128
V. N—s, Erkki Reijonen † AES-i Soome ja Eesti Iseseisvuse Aastapäeva Kapitali looja	130
J. V. V., Uus sõnaliik eesti keeles?!	131
„ Keelesisi küsimusi-kostuseid	132

Résumés — Summaries:

1. A. Raun, Pour le 50-ne anniversaire du professeur Julius Mark	77
2. A. Toomse, Le groupe <i>ks</i> -dans les parlers littoraux de l'Estonie du nord-est	107
3. P. Ariste, Mots d'emprunt allemand en estonien au XVI siècle	112
4. P. Nurmekund, Quelques notes supplémentaires sur le mot <i>amē</i> dans les parlers de l'Estonie du sud et dans celui de l'Alutaguse (parler littoral de l'Estonie du nord-est)	119
5. G. Ränk, Cattle-shed used for sleep	126

Quelques notes supplémentaires sur le mot *amè* dans les parlers de l'Estonie du sud et dans celui de l'Alutaguse (parler littoral de l'Estonie du nord-est).

Les mots *amè*, *hameh*, *hamè* etc. dans les divers idiomes fennobaltiques empruntés au vieux scandinave *hamr* possèdent en eux une large variété de significations au point de vue de la forme et de l'emploi de cette pièce de vêtement qu'il désigne. Prof. Saareste qui a consacré à ce mot un traitement plus détaillé dans son ouvrage „Du sectionnement lexicologique dans les patois estoniens (Leksi-kaalseist vahekordadest eesti murretes) I“ (Tartu 1924), prend une attitude peu sûre en ce qui concerne la provenance de cette diversité de significations mentionnée. Pour cette raison la tâche de l'auteur du présent traité consiste surtout à démontrer par un examen détaillé de ce mot dans tous les idiomes scandinaves, anciens et modernes, que la diversité en question n'existait pas encore en eux. Ainsi, le vieux scandinave *hamr* désigna à l'heure de son emprunt dans le finnois primitif les vêtements en général que l'homme portait sur son corps. La variété de significations dans les différents idiomes fennobaltiques est, par conséquent, d'origine postérieure et date de l'époque de leur existence séparée.

Magamislaut.

Oma teoses Saaremaa taluehitised I, lk. 324 olen puudutanud mööda minnes tütarlaste laudasmagamise kommet, kus ühtlasi osutasin võimalusele, et Muhus ja Ida-Saaremaal tuntud omapärane magamisaida nimetus *laut* oleks seletatav laudasmagamise kombega. Säärasel juhul oleks aga tegemist aida nimetuse kohaliku eriarenguga, sest looma- (eriti lamba-)lauta on ka mujal Eestis teatavatel puhkudel kasutatud magamisruumiks. Järgnevad read ongi pühendatud selle unustusse langeva kombe selgitamisele.

Välja arvatud mõned erijuhud, on lambalauta magamiseks kasutatud peamiselt kahel puhul, nimelt tütarlaste magamiskohana ehaliste vastuvõtmisel ja noorpaari magamisruumina pulmaööl.

Esimesed teated tütarlaste laudasmagamise kohta sainende ridade kirjutaja 1935. aastal Kõinaste laiult ja Muhust. Seal on tüdrukud lambalauta kasutanud magamiseks talveajal, kui aidas ei saanud külma pärast ehalisi vastu võtta. Need teated lubasid oletada, et siin pole tegu juhusliku nähtega, vaid mingi vana hääbuva kombega, mis ühevõrra võiks huvi pakkuda niihästi elamuajaloo kui ka kommete uurijale; seepärast esitas E. R. Muuseum 1935. a. oma kirjavahetajaile vastava küsimuse, millele ongi tulnud rida jaatavaid vastuseid üle maa. Neile lisaks on E. Rahvaluule Arhiivist seni autori kätte sattu-

nud paar teadet¹, mis küsimusele omast kohast huvitavat lisavalgust heidavad.

Muhu kohta ei ole märgitud kirjalike teadete kaudu enam mingit lisa tulnud. Küll näitab aga üks teade S a a r e m a a l t, et tüdrukute laudasmagamise komme on sealgi tuttav olnud. Nimelt on lambalaudas magamas käinud noored poisid ja tüdrukud². Umbes samasisuline teade on H i i u m a a l t: „laudas on magamas käinud tüdrukud, et poisid saaks vabalt ehal käia“³. Eesti mandrilt on vastava kombe kohta kümme teadet, millest suurem osa seotakse kirjasaatjate poolt ehalkäimisega. Nii leidub juba Hurda kogudes üks üsna huvitav märkus M i h k l i s t, kus sõna-sõnalt öeldakse: „Maarja-pääva ööse läksivad tüdrukud ja poisid lammaste lauta magama, siis sigineda lambad heaste“⁴. Et sest teatest võib nii aru saada, nagu oleks laudas magatud ainult nimetatud ühel ööl, siis olgu selgituseks esitatud Põhja-Eestist veel paar pikemat kirjeldust, kust nähtub, et maarjapäev või küünlapäev tähistas ainult laudasmagamise algust kevadtalvel. H a g e r i s t kirjutatakse:

„Lammaste laudas kälsid magamas poisid ja plikad. Mõned läksid küünlapäevast, aga suurem jagu maarjapäevast. Laut oli üksi lammaste jaoks, ta oli pisike, käpakile mindi sisse, sellepärast oli ta ka väga soe. Tüdruk kui õhtule lasti, võttis oma palaka, padja ja valba, laotas koo õlgi lalali, palaka panl alla, padja pea alla ja ase oligi valmis. Seal käis ka ehalisi“⁵.

Teine kirjeldus on Koerust, mis oma huvitavate üksikasjade tõttu on samuti väärt sõnasõnaliselt avaldada:

„Vahu külas oli niisuke komme, et Maarjapäeval läks tüdruk lauta magama ja magas sial senikaua kui ilm läks soojaks, siis läks ta lakka magama. Kombe kindlat põhjust ei tia. Lauta läks ta esimiste-korda magama Maarjapäeva õhtu. Lauta ühte kohta oli pandud einu maha ja siis sial ta magas. Ao külas seda kommet ei olnud. Ao küla poisid kälsid siis sääli laudas tüdrukute juures magamas, ja kutsusid siis teised mind ka, aga ma olin alles noor ja kartsin, et saan kere piäle. Siis oli niisuke komme, et oma küla poisid ei lasknud võõra küla poisse endi küla tüdrukute juurde magama. Mõni oli kua julge ja läks, siis see võeti kinni ja pekseti vaese omaks. Mõned vanemad inimesed ennustasid siis karja hiad korda minekut, või jälle noore karja sündi kui peretütar magas laudas. See komme olnud juba õige vanasti, aga siis pääle seda ta kadus ka varsti kui mina säält ära tulin ja naise võtsin. Vahest

¹ Nende teadete väljaotsimise eest võlgneb autor tänu ERA abijuhatajale R. Viidalepale.

² ERM-i Korrespondentide vastused (edasises: KV) 25, 429. Karja.

³ KV 25, 1099 Emaste.

⁴ H II 17, 824 (6).

⁵ KV 25, 915 (tekst siin lühendatud ja täpsustatud).

ka sellepärast magati sial, et valvati loomi enne poegimist. Kui väljas oli nii soe, et võis juba lakka minna, siis mindi lakka, sial oli ju parem õhk, lahedam, suurem ruum ja poistel oli sial ka parem“⁶.

Üsna korrapärasest lambalaudas magamisest talvel räägivad ka ülejäänud teated. Sellesisulisi teateid on Nissist⁷, edasi Koselt, kus tüdrukud läinud kevadel aegsasti lauta magama, „sest toas olnud suitsu“⁸; Lügänu selt, kus *piiad* (tüdrukud) maganud lammastega ühes⁹; Äksist, kus noortel tüdrukutel olnud kombeks lambalaudas magada¹⁰; Kolga-Jaanist, kus talu tüdrukud ja pruudid käinud lambalaudas magamas, et seal „segamatult oodatuga kokku saada“, mis ühises elutoas polnud võimalik¹¹; Tarvastus maganud tüdrukud laudas, kui rehetoas olnud öömajalisi või linade kütmise tõttu maani suitsu¹². Kui esitatud andmeile lisandada veel teade Pärnu kihelkonnast, milles lihtsalt jaatatakse noorte tüdrukute laudasmagamist¹³, siis on see ka kõik, mis seni on teada tüdrukute laudasmagamise kohta Eestis¹⁴.

Peale selle leidub aga rida teateid mitmelt poolt mandrilt, et noorpaar esimese pulmaöö pidi magama laudas. Sellekohane lühike mäрге leidub juba Hupelil¹⁵. Paar pikemat kirjeldust Tartu- ja Võrumaalt on jäädvustatud Boecler- (Forselius) - Kreutzwaldi teoses. Seal

⁶ ERA II 183, 641/2 (1).

⁷ KV 25, 671.

⁸ KV 25, 875.

⁹ KV 25, 391.

¹⁰ KV 25, 1057, 1059.

¹¹ KV 25, 725, 727.

¹² KV 25, 1071.

¹³ KV 25, 1115.

¹⁴ Pole võimatu, et ERA-s siiski veel seniavastamata andmeid leidub, sest et allakirjutanu neid sealt süstemaatiliselt otsinud ei ole.

Sel ajal, kui käesolev kirjutis oli ladumisel, viibis nende ridade kirjutaja Pakri saarel, kust ta sai esitatud andmetele lisaks veel paar huvitavat teadet sealsetelt rootslastelt. Nii jutustas Väike-Pakri saarel 77-aastane Magdaleena Mihlberg, et vanasti on tüdrukutel olnud kombeks minna paastu-maarjapäeva ööseks poiste eest peitu lambalauta. Seal nad on selle öö maganud, kuid kas laudas poisse vastu võeti, selle küsimuse jättis jutustaja lahtiseks. Suur-Pakri Lepiku külas elutseva 56-aastase, noarootsi päritoluga Anton Irmanni seletuse järgi on Pakri tüdrukud vanasti paastu-maarjapäeva öösiti poiste eest peitu joosnud lakkadesse, lautadesse jne. Kui poisil õnnestus tüdruk üles otsida, siis olnud tal õigus tüdruku juurde magama jääda.

¹⁵ A. W. Hupel, Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland II, Riga 1777, lk. 177.

öeldakse Võrumaal valitsevat komme, et vastselt paari- pandud abielurahvas peab esimese öö magama looma- laudas, kus neile ase valmistatakse ja parimad pulma- toidud ette kantakse. Sellest loodetavat õnnistust karjale ja igapäevasele leivale. Tartumaal olevat kohti, kus noo- rele abielurahvale alles peale lapse sündimist oma voodi kasutamise õigus antavat. Kuni selle ajani pidavat nad endile magamisaset otsima suvel lakkades, küünides jne., talvel loomalautades ¹⁶. Sedasama on Kreutzwald kirjutanud 1837. a. „Inlandis“, ent seal leidub lisaks veel märkus, et ka Harju- ja Läänemaal valitsevat veel komme, mille kohaselt peab noorpaar esimese öö magama lamba- laudas ¹⁷. Noorpaari laudasmagamis-kombe kohta on teade ka E. d. P. h. K ö r b e r'i käsikirjalistes kogudes ¹⁸ ja ühes 1887. a-st pärinevas kirjelduses Kodaverest. Viimati- märgitud kohas aetud noorpaar vanemal ajal nn. abielu- kotti, millega nad lauta sõnnikuhunnikule magama pan- dud ¹⁹. Ja lõpuks selgub H u r d a kaastöölise J. S a n d r a kirjeldusest, et ka Setumaal olnud noorpaaril kombeks laudas magada. Selle kirjelduse järgi valmistatud Liivi- maa piiriäärsetel aladel noorpaarile ase aita, kuna Sise- Setumaal elavat „veel täiesti see vana eesti pruuk, et noor abielupaar lauta magama viiakse, kuhu loomade keskele põhu pääle voodi valmistatakse“. Sellega tulevat noor- paarile hea karjaõnn ²⁰.

Neile trükis ilmunud teatele olgu lisatud veel mõned arhiiviandmed, millest selgub, et noorpaari laudasmaga- mine on olnud vähemalt kogu mandril tuntud. N õ o s t ²¹, P i l i s t v e r e s t ²² ja K a r k s i s t ²³ märgitakse liht- salt selle kombe olemasolu; Väike-Ma ar ja ²⁴, R ä - p i n a ²⁵ ja T õ s t a m a a ²⁶ kirjasaatjad ühendavad

¹⁶ J. W. Boecler, Der Ehsten abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewohnheiten. Mit auf die Gegenwart bezüglichen Anmerkungen beleuchtet von Fr. R. Kreutzwald, St. Petersburg 1854, lk. 41.

¹⁷ Das Inland 1837, lk. 198.

¹⁸ Vt. L. Schroeder, Die Hochzeitsbräuche der Esten. Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft XIII, Dorpat 1888, lk. 322. (Samas, lk. 321, 322 kokkuvõtted ka eelmärgitud autoreilt.)

¹⁹ Ibid., lk. 322, 323, 371.

²⁰ J. Hurt, Setukeste Laulud II, Helsingis 1905, lk. 487.

²¹ E 82148 (7).

²² KV 25, 1121.

²³ KV 25, 633, 635; ERA II 142, 54 (237).

²⁴ KV 25, 557.

²⁵ H II 68, 723 (4).

²⁶ EVR 1, 204 (113).

kombe loomade sigivusõnnega ja Põltsamaal viidud pruut esimeseks ööks lehmalauda, päästetud tal kõikidele, nagu vöö, säärepaelad jne., et siis pärast nurgavoodi kerge oleks²⁷. Seni üksikuks jäänud teade on Audrust, mille järgi talveajal saadetud pulmalised lambalauda sõnnikule magama, kuhu õlgi alla laotatud^{27-a}.

Lõpuks jääb üle peatuda veel laudasmagamis-kombe tekkimise võimaluste juures.

Et laudasmagamine süstemaatilisemalt esineb ühenduses ehalkäimise ja pulmaööga ja et rahvas selle kombe ühendab enamasti inimese enda või karja sigivusega, siis võiks neist tõsiasjadest kergesti järeldada, et laudasmagamis-kombe juurdukski viljakusmaagias. Isegi väljastpoolt Eestit ei puudu näiteid, mis veel selgemini paljastavad kombe maagilise tähenduse. Noorpaari lambalaudas-magamist tuntakse näiteks suurvenelaste juures, kus selle mõju karja kasvamisele on väga otsekoheselt välja öeldud, samuti ühendavad valgevenelased karja sigivuse esimese pulmaöö aktidega²⁸.

Nii ei ole siis küll kahtlust, et teatavad maagilised käsitlused laudasmagamis-kombe püsimist on soodustanud, aga kas maagilised põhjused on siin primaarsed, selles tuleb küll kahelda. Mitmed tunnismärgid näitavad, et laudasmagamise algpõhjus nihkub palju reaalsemale pinnale, kui vaadelda seda kommet algeliste elamuolude ja eluviiside taustal.

On juba tuntud tõsiasi, et meie ja ka teiste põhjapoolsete rahvaste vanem elamukultuur kannab teatavat kahepaiksuse ilmet. Talveks koondus terve pereelu ühte ainsasse köetavasse tuppa, kuna suveajal valgus elu laiali muudesse õuehoonetesse, lakkadesse, küünidesse ja aita-desse. Seega on iseenesest ka selge, et suveajal olid võimalused intiimsemaks pereeluks või selle ettevalmistamiseks palju avaramad. Tegelikult paistabki, kuidas näiteks aidad on omandanud erilise tähtsa asendi pereelu edasiarendamisel. Need hooned etendavad tähtsat osa nii ehalkäimisel kui ka pulmakombeis. Aita märgitakse sageli noorpaari esimese magamiskohana ja sinna on abieluvoodi jäänud vahel pikemakski ajaks²⁹.

Leidub näiteid, kuidas talutüdrukud on püüdnud aita magamiseks kasutada ka külmal ajal, kesktalve pakased

²⁷ H II 49, 727 (26).

^{27-a} KV 25, 179.

²⁸ D. Zelenin, Russische (ostslavische) Volkskunde, Berlin-Leipzig 1927, lk. 310.

²⁹ Vt. näit. Schroeder, m. t., lk. 325.

aga muutsid seal magamise lõpuks siiski võimatuks. On siis täiesti loomulik, et tuli otsida soojem magamiskoht, ja niisuguseks eraldatud kohaks oligi laut. Et magamiseks just lambalauta eelistati, selleks on ka omad põhjused. Kõigepealt oli see väike hästi soojapidav ehitis (võrreldes näit. meie karjarehalaga); teiseks on lambasõnnik kuiv ning soojaandev ja kolmandaks ei ole inimesel lammastest kui vaguratest loomadest mingit hädaohtu karta.

Kuivõrd loomulikuks oma aja elamisoludes peeti lauda kasutamist, seda näitavad arvukad teated üle maa, mis räägivad haigete, raukade ja laste ajutisest viibimisest lambalaudas, kui toa ukSED ahjukütmise tõttu lahti olid ja toasolemine selle tõttu raskeks muutus³⁰. Mõnel juhul on ka pikemat aega laudas asunud. Nii räägiti nende ridade kirjutajale Valjalas kehvast vallalisest naisest, kes aastate kaupa elanud talu lambalaudas ja seal lammaste hulgas oma ketrusi kedranud. Et ehaliste vastuvõtmine ja noorpaari laudasmagamine muude juhtude kõrval süsteemikamalt silma paistab, selle põhjuseks on abielu süsteem ise kogu oma eellugude, kommete ja uskumustega, kus on säilinud igandena palju vanaaegset, mis argielus oma elulise tähenduse on juba ammu kaotanud.

Lõpuks pole sugugi huvituseta tähele panna, kuidas loomade ja nende kääri-va sõnniku soojus igal pool Euroopa vahelduva ilmastikuga aladel algelistes elamisoludes inimest enda poole on tõmmanud. Nii tunnevad lauda kasutamist soomlased, nagu meilgi, ehalkäimise otstarbel³¹. Eriti huvitavaid asumisvorme ja kombeid on laialdaselt märgitud aga germaani rahvaste asualadelt ja germaani-slaavi piirialadelt, kus need traditsioonid ulatuvad tagasi vähemalt keskaja algusse. Ilma et siin kavatsust oleks küsimust kogu ulatuses lahti harutada, olgu toodud mõned, osalt juba klassiliseks muutunud näited.

Nii olnud vanemal ajal Põhja-Rootsis, nimelt Jämtlandis, Ångermanlandis, Härjedalenis ja Dalarnas kombeks, et tüdrukud talveajal magasid veistelaudas, kõrgel katuse all erilisel lavaseadmél (*hjällen*) või lihtsalt lauta tehtud asemel, kus siis ka ehalisi vastu võeti³².

³⁰ Vt. KV 25, p. 31, korduvad teated kogu maalt.

³¹ J. Luukkari, Suomenalaisten naimatapoja I, Helsinki 1933, lk. 89.

³² K. Rob. V. Wikman, Die Einleitung der Ehe. Sonderabdr. der Acta Academiae Aboensis, humaniora XI. 1, Åbo 1937, lk. 78, 79, 165 jj.

Ka on mitmel pool Norras tüdrukud talviti maganud laudas, paiguti nagu Rootsiski erilisel lavaseadmel (*fiösgielden*) ³³.

Mitmed eri aegadest ning kohtadest pärit olevad andmed lubavad oletada, et laut on vähemalt germaani maa-
des või germaani mõjualustes piirkondades olnud tüdru-
kuile mitte üksnes magamisruumiks, vaid samal ajal ka
käsitöö-, oleskelu- ja mängutoaks. Selle arvamuse kinni-
tuseks on kõigepealt tõsiasjad, et lauta on mõnel pool
(näiteks Rootsis, Lotringis) veel möödunud sajandil kasu-
tatud märgitud otstarbeiks ³⁴. Et siin pole tegu aga mingi
uuemaaegse kultuurinähtega, seda näitavad mitmed, kes-
aja alguseni tagasi ulatuvad teated naiste käsitöö-tuba-
dest, ketramis- ning kangakudumis-ruumidest, mis olid
vähemalt osaliselt kasutatavad ka loomalautadena. Primi-
tiivsete ehitistena olid need kas täiesti või pooleldi maasse
kaevatud koopad, mis väljast kaeti külma vastu harili-
kult sõnnikuga, mille tõttu neid ei tarvitsenud ka kütta.
Iseloomustaval viisil ongi nende ehitiste nimed germaani
keeles tuletatavad sõnniku nimetusest. Siia kuulub vana-
skandinaavia *dyngia*, vanaülemsaksa *tunc* 'hypogaeum',
textrinum, *gynaeceum*, baieri *dunc* 'Webekeller' ja teises
harus ülem- ning alamsaksa *screuna*, *screona*, vanapranti-
suse *escrene*, *écraigne* ³⁵. Vanimad otsesed teated sää-
raste sõnniku alla maetud koobasehitiste kohta leiduvad
Tacituse, Pliniuse ja Strabo kirjeldustes Germaaniast ³⁶,
ja kõige lähemas minevikus on samasugused sõnnikukoo-
pad, mida kasutati osalt laudaks, osalt aga naiste käsi-
tööruumiks, tegelikult tarvitusel olnud veel Balkani-
maades (näit. bulgaari *zivnik*, *zimnik*; *djevojačka*
kućarica). ³⁷

Esitatud võrdlustest ei taheta siin teha mingeid kul-
tuuriajaloolisi järeldusi meie laudasmagamis-kombe suh-
tes. Need võrdlevad näited on toodud ainult eellausutud

³³ Ibid., lk. 191 jj.

³⁴ Ibid., lk. 61, 273 jj.; A. Haberlandt, Die volkstümliche Kultur Europas in ihrer geschichtlichen Entwicklung. G. Buschan, Illustrierte Völkerkunde II 2, Stuttgart 1926, lk. 437.

³⁵ Haberlandt, loc. cit.; Wikman, m. t., lk. 275; O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertums-kunde I, herausgegeben A. Nehring, Berlin-Leipzig 1917—1923, lk. 448, s. Haus.

³⁶ Schrader-Nehring, loc. cit.; Haberlandt, loc. cit.; B. Schier, Hauslandschaften und Kulturbewegungen im östlichen Mitteleuropa, Reichenberg 1932, lk. 303.

³⁷ Haberlandt, loc. cit.; Schier, m. t., lk. 304; Wikman, m. t., lk. 275, 276.

väite kinnituseks, et inimene algelistes elamuoludes ja eri olukordades oli valmis kasutama ka seda animaalselt soojust, mida loomalaud talle pakkus. Loomalaudas valitsev ühtlaselt soe niiskus, mis villa töötlemisele kasulik, on nähtavasti selleks kaasa mõjunud, et laudast mitmel pool kujunes ka eelistatud ketramiskoht ja muu käsitöö ruum³⁸. Sellega ei taheta aga öelda, et vaatlusaluse nähtuse kultuuriajalooline uurimine oleks tarbetu. Seesugune uurimine eeldaks aga nii meie karjamajutusviiside kui ka ehalkäimise-, mängutoa- ja pulmakommete võrdlevat vaatlust laiemas ulatuses, mis selle kirjutise piirides pole võimalik.

Gustav Ränk.

Cattle-shed used for sleep.

In his work *Saaremaa taluehitised I* (Farm Buildings in Saaremaa) the author suggested that the peculiar use of the word *laud* (usually = „shed for cattle“) in the sense of „sleeping-room in store-house“, found in Muhu and Eastern Saaremaa, might be connected with the practice of sleeping in sheds for cattle, or, more especially, for sheep, prevailing among country girls. However since this custom occurs also elsewhere in Estonia, the peculiar semantic development is probably a local feature.

As the data available in the Estonian National Museum and in the Estonian Archives for Folklore show, the above custom was mostly restricted to 1) girls receiving their lovers for the night and 2) young married couples on the night after their wedding. In both cases it was usually confined to the winter-time when the store-house was too cold for sleeping. A layer of straw and the bed-clothes were simply spread on the dung.

Since sleeping in cattle-sheds was held to have a favourable effect on the fertility of the cattle, the custom might have something to do with the magic of fertility, but, as the author suggests, this connection is probably a secondary one. As an examination of the same practice in various countries and at different periods seems to indicate, it was principally due to primitive conditions of life. As in Northern Europe only one living-room was heated in the winter, the opportunities for free love relations were very restricted. In the summer the young people usually lived in separate rooms in store-houses, where sexual relations could be freely indulged in, but in the winter-time the cattle-shed was practically the only suitable room for that purpose. Its animal warmth was probably the reason why the women of several (esp. Germanic) peoples used the cattle-shed for sleep, work and play (*Spielstube*), as is testified already by Tacitus, Pliny and Strabo. Characteristically enough, the word denoting a working-room for women is in several Germanic languages derived from a term meaning „dung“, e. g. Prim. Scand. *dyngia*, Old High Germ. *tunc*, High and Low German *screuna*, *screona*, etc.

³⁸ Haberlandt, loc. cit.; Wikman, m. t., lk. 275.